

DİN KARDEŞLİĞİ VE ÖNEMİ*

En son din olarak gönderilen İslâm'ın temel hedeflerinden biri, toplumun barış, huzur ve esenlik içinde yaşamasını sağlamaktır. Bunun içindir ki İslâmiyet, insanların birbirlerine sevgiyle muamele etmelerini, birlik ve beraberlik ruhunu zedeleyecek, huzur ve barış ortamını sarsacak davranışlardan sakınmalarını emretmiştir. Bu emre uymaları halinde müminler arasında manevî bir kardeşlik meydana gelmiş olacaktır. Yüce Rabbimizin istediği ve Sevgili Peygamberimizin de ümmetine öğrettiği, uygulamasını gösterdiği en önemli ahlâkî ilkelerden biri kardeşliktir. İslâm toplumunu oluşturan temel ilkelerden biri de işte bu kardeşlik ilkesidir.

İslâmiyet, farklı dilleri konuşan, çeşitli ırklara mensup ve muhtelif coğrafi bölgelere ait insanları İslâm potasında eritmiş ve bu farklılıkların ayrışma sebebi olamayacağını tüm insanlığa ilan ve ispat etmiştir. Allah Teâlâ buyuruyor ki;

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ

“Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır...”¹

Bu ilâhî düstur, insanlar arasında yaratılış bakımından fark olmadığını bildirmekte, *“İnsanların Allah katında en değerli*

* Bu metin Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi Mehmet KESKİN tarafından hazırlanmıştır.

¹ Hucurât, 49/13.

olanı, O'na karşı gelmekten en çok sakınandır” ilkesi ile de insanlığı iyilikte birbirleriyle yarışmaya teşvik etmektedir.

İslâm, bütün insanları bir gerçeğe; imana çağırmıştır. Hür iradeleriyle tevhide inanmış, hak ve hayır üzerinde birleşmiş olan bütün müminler birbirlerine kardeşlerdir. Bu kardeşlik onları birleştiren, onlara manevî hayat bahşeden bir ruh olmuştur.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah’a karşı gelmekten sakının ki, size merhamet edilsin.”² âyeti bu gerçeği ortaya koymaktadır. Âyetin dikkat çektiği bir hususu burada hatırlatalım:

Evet, müminler kardeşlerdir; ilke olarak birbirlerine kardeşçe davranmalıdırlar. Ancak bu ilkenin çiğnendiği muhtemel durumlarda üçüncü kişilere düşen görev, bu anlaşmazlığın olabildiğince kısa bir sürede ortadan kalkmasını sağlamaya çalışmaktır. Kur’an, ilâhî merhamete kavuşmanın yollarından birinin de bu olduğunu söylüyor.

Kardeşliği Zedeleyecek Tutum ve Davranışlar

Yüce Allah, müminleri kardeş ilân ettikten sonra, bu kardeşliği zedeleyen ve kardeşliğe zararlı olan kötü huyları sıralayarak müminlerin bunlardan kaçınmalarını emretmiştir. Alay etmek, ayıplamak, kınamak, lâkap takmak, su-i zanda bulunmak, tecessüs; yani başkalarının ayıp ve kusurunu araştırmak, dedikodu ve gıybet etmek, haset etmek, başkalarını çekememek gibi tutum ve davranışlar toplum düzenini bozar ve müminler arasındaki sevgi, birlik ve beraberliği zedeler, ortadan kaldırır.

² Hucurât, 49/10.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) inananların kardeşliği olgusunu birçok hadisinde vurgulamıştır. Bu konudaki bir hadis-i şerif şöyledir:

لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا

“Birbirinize buğz etmeyiniz, birbirinize haset etmeyiniz, birbirinize sırt çevirmeyiniz. Ey Allah’ın kulları, kardeş olunuz!”³

Yine Resulullah;

الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ

“Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu hasma teslim etmez.”⁴ buyurarak aynı konuya dikkatimizi çekmektedir.

Din Kardeşliğinin Getirdiği Yükümlülükler

Kişi, iman etmekle din kardeşlerine hatta bütün insanlığa karşı birtakım sorumluluklar ile yükümlü hale gelir. İslâm, bütün müslümanları bir vücudun organları gibi manen birbirine bağlamış, böylece bütün müslümanlar büyük bir ailenin fertleri gibi olmuşlardır. Bu gerçeği ifade bağlamında Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır:

تَرَى الْمُؤْمِنِينَ فِي تَرَاهِمِهِمْ وَتَوَادِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ كَمَثَلِ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى

“Birbirlerine merhamet etme, sevmeye ve şefkat gösterme hususunda müminleri bir vücut gibi görürsünüz. Vücudun azalarından biri rahatsız olduğunda diğerleri de onunla birlikte uykusuzluk ve hummaya tutulur.”⁵

³ Buhârî, “Edeb”, 62/2, VII, 91.

⁴ Buhârî, “Mezalim”, 46/3, III / 98; Müslim, “Birr”, 45/58, III, 1996.

⁵ Buhârî, “Edeb”, 27/4, VII, 77.

Bu hadisteki kardeşlik mesajını tam olarak algılayabilen bir mümin, din kardeşinin sevinci ile sevinir, üzüntüsü ile kederlenir, ihtiyacı olduğunda ona yardım elini uzatır. Taşkınlık ettiğinde ona engel olur; haktan uzaklaşırsa ona doğruyu gösterir, zayıf ise yardım eder, korku içinde ise huzur ve güvene erişmesine yardımcı olur. Kendisinin arzuladığı iyiliklere mümin kardeşini de layık görür. Kardeşinin onur ve şerefini, mal ve namusunu kendi onur ve şerefi, mal ve namusu gibi korur. Böyle olunca da aralarında şefkat, sevgi ve merhamet meydana gelir. Bu sayede bütün Müslümanlar birlik ve beraberlik içinde olurlar. Kardeşliğin gereğini yerine getirmiş olurlar.

Bu gerçeğe Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle değinmişlerdir:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا

“Mümin mümine karşı, parçaları birbirini bağlayıp sağlamlaştıran bina gibidir.”⁶

Yukarıda sözünü ettiğimiz ilkeler, insanların gönüllerini birleştiren, toplumu bütünleştiren prensiplerdir. Müslümanlar bu prensiplerin değerini bilmeli ve bunlara uymada titizlik göstermelidir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma

İfade ettiğimiz gibi, din kardeşliğinin gereklerinden biri de sosyal yardımlaşma ve dayanışmadır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyuruyor:

لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا

⁶ Buhârî, “Salât”, 88, I, 123.

“Siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz ve siz birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız.”⁷ Bu hadis-i şerifte, toplum dayanışmasının gereği en güzel şekilde ortaya konulmaktadır. Bunun en canlı örneği Mekke’den hicret eden müslümanlarla Medineli müslümanlar arasında Peygamberimizin hicretin ilk yılının ortalarında ilân ettiği kardeşliktir.

Müslümanlar Mekke’den Medine’ye hicret ettiklerinde Medine’de Evs ve Hazreç adlarında iki Arap kabilesi yaşıyordu. Bu kabileler câhiliyye döneminde birbirlerine karşı son derece düşmanca davranıyorlardı. Aralarında savaşlar çıkmış, bu savaşlar aralıklarla 120 yıl devam etmişti. Bu savaşların en şiddetlisi, Hz. Peygamber’in Medine’ye hicretinden önce tam beş yıl devam etmiş olan “Buas Savaşı” idi. Bu savaşta her iki kabile de büyük kayıplar vermişti. Yahudiler adı geçen kabileleri sürekli olarak savaşa tahrik ediyorlar, aralarındaki düşmanlığı kızıştırıyorlardı. Bu durum Hz. Peygamber’in Medine’ye hicret edip bu iki kabilenin müslüman olmasına kadar devam etmiştir. Yüce Allah rahmet edip İslâm sayesinde bu iki kabilenin arasındaki düşmanlığı giderdi, kalplerini birleştirdi. Hep beraber “Allah’ın ipi”ne sarıldılar. Allah’a imandan başka hangi bağ onları bu şekilde birleştirebilirdi, hangi kuvvet onları kaynaştırabilirdi?

Yüce Rabbimiz Evs ve Hazreç kabileleri arasında önceden meydana gelen olaylara da işaret ederek İslâm’ın müminlere kazandırdığı din kardeşliği nimetini şöyle hatırlatıyor:

وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءَ فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا

⁷ Müslim, “İmân”, 22/1, I, 74.

“Hep birlikte Allah’ın ipine (Kur’an’a) sımsıkı sarılın, ayrılıp bölünmeyin ve Allah’ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşmandınız, Allah kalplerinizi birleştirdi de O’nun nimetiyle kardeş oldunuz. Siz bir ateş çukurunun tam kenarındaydınız. Allah sizi ondan kurtardı...”⁸

Müslüman olma şerefine eren her insan, mümin kardeşine ve diğer insanlara karşı sorumluluklar yüklenmiş olur. Bu sorumlulukların gereğini yerine getirmek durumunda olduğunu unutmamalıdır. Buna göre müslüman, yakın uzak bütün müslümanların problemlerini dert edinmeli ve bu konuda kendisine ne gibi görevlerin düştüğünü, neler yapabileceğini düşünmeli ve gereğini yapmalıdır. Müslümanın toplum hayatında “nemelâzımcılık” yoktur. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.),

مَنْ لَمْ يَهْتَمَّ لِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً فَلَيْسَ مِنْهُمْ

“Tüm Müslümanların derdini kendine dert edinmeyen onlardan değildir.”⁹ buyurmuşlardır.

Bu sorumluluğu hissedip gereğini yapmak insanî ve huzurlu bir toplum hayatına erişmenin şartlarından biridir. Böyle bir tutum aynı zamanda bütün insanlığın mutluluğuna hizmet edecektir.

Sosyal Dayanışma

İslâm’ın öngördüğü sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın biri maddî, diğeri manevî olmak üzere iki yönü vardır.

Maddî yardımlaşma ve dayanışma hususunda İslâm’ın emri şudur: Müslüman, ihtiyaç sahibi olan kardeşine yardım elini uzatacaktır.

⁸ Âl-i İmrân, 3/103.

⁹ Hâkim, *Müstedrek*, “Rekâik” (7889), IV, 352; Acîûnî, *Kesfûl-Hafâ*, Hadis No: 2617.

O, darda kalana yardımcı olur, zorluk içinde olanı genişliğe çıkarır, korku içinde olana güven verir, aç olanı doyurur, toplumun yararını sağlamak için üzerine düşen görevi hatırlatmaya gerek kalmadan yerine getirir. Bu hususta Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuşlardır:

مَنْ نَفَسَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الْآخِرَةِ، وَمَنْ سَتَرَ عَلَى مُسْلِمٍ سَتْرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ.

“Kim bir müminin dünyevî kederlerinden birini giderirse, Allah da onun kıyamet günü kederlerinden birini giderir. Kim bir müslümanın kusurunu örterse, Allah da onun dünya ve âhirette kusurlarını örter. Kişi kardeşine yardım ettiği sürece Allah da ona yardım eder.”¹⁰

İnsanlık, bu prensiplerden daha âdil ve güzel olanını, İslâm'dan başka bir yerde görmüş değildir. Geçmişteki müslümanlar, nezih yaşayışları ile kendilerini takip eden nesillere ve bizlere bu hususta çok güzel örnekler sunmuşlardır.

Sosyal Yardımlaşmanın Ahlâkî Boyutu

Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın bir diğer yönü de ahlâkidir. Bütün müslümanlar birbirlerine karşı bilgi öğretme, iyi ve doğru olanı gösterme, güzel öğütler verme ve birbirlerini aydınlatıp, çirkin ve zararlı olan şeylerden men etme göreviyle yükümlüdürler. Bu görev Kur'ân-ı Kerîm'de, “marufu emretmek, münkerden nehyetmek” olarak adlandırılmaktadır.

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

¹⁰ Tirmizî, Sünen, “Hudud”, 15/3, IV, 34.

“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır- lar. İyiliği emreder, kötülükten alıkoynarlar...”¹¹

İslâm bu görevle bütün müminleri yükümlü kılmış, böylece onların birbirlerine yardımcı olmalarını sağlamıştır.

Müslüman, Başkalarının Hukukuna Saygılıdır

Müslüman, başta mümin kardeşleri olmak üzere bütün insanların hakkına saygı gösteren ve onlara zarar verecek davranışlardan sakınan kimsedir. Bu sebeple, kendimiz için sevip arzuladığımız şeyleri mümin kardeşimiz için de arzu etmek suretiyle Rabbimizin ve birlikte yaşadığımız insanların rızasını kazanmalı ve aramızdaki kardeşliği en ulvi noktaya çıkarmalıyız.

Kardeşlik, karşılıklı sevgi-saygı ve toplumsal dayanışmaya her zaman ihtiyacımızın olduğunu unutmamalıyız. Dinimizin öngördüğü dayanışma ve kardeşliğin tesisi kadar, korunması ve sürdürülmesi de önem arz etmektedir.

Din kardeşi olmak didişmeyi değil dayanışmayı, aldatmayı değil paylaşmayı, umursamazlığı değil diğerkâm olmayı gerektirir. Bu nedenle kin, haset, gıybet, dedikodu, önyargı, insanların gizli yönlerini araştırmak ve onları çekiştirmek gibi insanî ilişkilerimizi bozacak her türlü kötü tutum ve davranıştan sakınmamız gerekmektedir.

Aynı dine inanmış, aynı kibleye yönelmiş, aynı peygambere ümmet olmuş ve aynı kitaba inanmış bizlerin birbirinden ayrılması ağır vebal gerektiren bir durumdur.

Beş vakit namaz kılmak için camiye gidip, aynı safta omuz omuza nasıl kenetlenerek Rabbimize yöneliyorsak, sosyal hayatta da birbirimize öyle kenetlenmeli, birbirimizi sıkıntıya düşürecek tavırlar takınmak yerine, içimizdeki sevgiyi pekiştirecek,

¹¹ Tevbe, 9/71.

gönlümüzü birbirimize açacak prensipleri hayatımıza aktarmalıyız.

Bu sebeple haset, kin, düşmanlık gibi dinimizin yasakladığı çirkin davranışları bir tarafa bırakmalı; merhamet, şefkat, sevgi, dostluk gibi güzel davranışları yaşantımızın bir parçası haline getirmeliyiz.